

Cuprins

<i>Prefață</i> de Dinu Săraru	13
<i>Cuvânt-înainte</i> de Mihai Mihaela	15
● PROZA NARATIVĂ – Accepții ale termenului, evoluție și tipologie. Concepte operaționale	17
● STRUCTURA TEXTULUI NARATIV	19
● SPECII NARATIVE – CONCEPTE OPERAȚIONALE	28
● LIMBAJUL PROZEI NARATIVE	35

FUNDAMENTE ALE CULTURII ROMÂNE

● ORIGINILE ȘI EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE – prezentare sintetică	45
--	----

LITERATURA POPULARĂ

● TEME, MOTIVE, MITURI POPULARE	54
◆ LEGENDA POPULARĂ	56
◆ „DRAGOȘ-VODĂ” – legendă populară	56
◆ „DREPTATEA LUI ȚEPEȘ” – legendă populară	59
◆ „STÂNCA CORBULUI” – legendă populară	62
◆ BASMUL POPULAR	63
◆ „PRÂSLEA CEL VOINIC ȘI MERELE DE AUR” – basm popular	63
◆ „ALEODOR ÎMPĂRAT” – basm popular	69
◆ „TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÂNEȚE ȘI VIAȚĂ FĂRĂ DE MOARTE” – basm popular	71

LITERATURA CULTĂ

UMANISMUL

MARII CRONICARI

❑ GRIGORE URECHE.....	83
♦ „LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI” (1359 și 1594)	
– prezentare generală.....	83
❑ MIRON COSTIN.....	89
♦ „LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI” (1595-1661)	
– prezentare generală.....	91
♦ „DE NEAMUL MOLDOVENILOR, DIN CE ȚARĂ AU IEȘIT STRĂMOȘII LOR” – prezentare generală.....	92
❑ ION NECULCE.....	95
♦ „LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI” (1661–1743)	
– prezentare generală.....	97
♦ „O SAMĂ DE CUVINTE” – prezentare generală.....	98
❑ DIMITRIE CANTEMIR.....	102
♦ „ISTORIA IEROGLIFICĂ” – prezentare generală.....	105
♦ „DESCRIEREA MOLDOVEI” – prezentare generală.....	108

ILUMINISMUL

● ILUMINISMUL – trăsături, manifestări.....	115
♦ ȘCOALA ARDELEANĂ.....	116
❑ ION BUDAI-DELEANU.....	119
♦ „ȚIGANIADA”.....	119

PERIOADA PAȘOPTISTĂ

● REVISTA „DACIA LITERARĂ” – manifest literar, doctrină estetică.....	127
● LITERATURA PAȘOPTISTĂ (1830–1860).....	128
❑ NICOLAE BĂLCESCU.....	128
♦ „MIHAI VITEAZUL” – portret literar.....	131
❑ VASILE ALECSANDRI.....	133
♦ „BALTA-ALBĂ” – povestire.....	135
❑ COSTACHE NEGRUZZI.....	139
♦ „SOBIESKI ȘI ROMÂNII” – nuvelă.....	140
♦ „ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL” – nuvelă.....	145
❑ NICOLAE FILIMON.....	155
♦ „CIOCOLII VECHI ȘI NOI” – roman.....	156

EPOCA MARILOR CLASICI

- CRITICISMUL JUNIMIST ♦ „JUNIMEA” ♦ „CONVORBIRI LITERARE” .. 177
- TITU MAIORESCU 180

ROMANTISMUL

- ROMANTISMUL – trăsături, manifestări 186
- MIHAI EMINESCU 188
 - ☆ PORTRETUL SRIITORULUI 188
 - ♦ „SĂRMANUL DIONIS” – nuvelă fantastică 194
 - ♦ „FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ” – basm cult 201
- ION CREANGĂ 204
 - ♦ „POVESTEA LUI HARAP-ALB” – basm cult 210
 - * Elemente folclorice preluate din basmul popular 222
 - * Arta narațiunii lui Ion Creangă în basmul „Povestea lui Harap-Alb” 224
 - ♦ „DĂNILĂ PREPELEAC” – basm cult 227
 - * Limbajul prozei narative în basmul „Dănilă Prepeleac” 233
 - ♦ „AMINTIRI DIN COPILĂRIE” – bildungsroman 236

REALISMUL

- REALISMUL – trăsături, manifestări 248
- ION LUCA CARAGIALE 250
 - ♦ „VIZITĂ” – schiță 253
 - ♦ „D-L GOE...” – schiță 256
 - ♦ „TREN DE PLĂCERE” – schiță 259
 - ♦ „URGENT” – schiță 265

NATURALISMUL – VARIANTĂ A REALISMULUI

- NATURALISMUL – trăsături, manifestări 272
- ION LUCA CARAGIALE 273
 - ♦ „ÎN VREME DE RĂZBOI” – nuvelă psihologică 273
 - ♦ „DOUĂ LOTURI” – nuvelă psihologică 280
 - ♦ „LA HANUL LUI MÂNJOALĂ” – nuvelă psihologică 289
 - ♦ „KIR IANULEA” – nuvelă psihologică 295
- IOAN SLAVICI 305
 - ♦ „POPA TANDA” – nuvelă realistă 308
 - ♦ „BUDULEA TAICHII” – nuvelă realistă 314
 - ♦ „MOARA CU NOROC” – nuvelă realist-psihologică 322
 - ♦ „MARA” – roman realist 333

□ GALA GALACTION.....	340
♦ „MOARA LUI CĂLIFAR” – povestire	341
♦ „GÂNDĂCELUL” – povestire.....	345
* IDENTITATE CULTURALĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN	
– dezbateri eseuri	346

PERIOADA INTERBELICĂ 1918–1947

* ORIENTĂRI TEMATICE ♦ TIPURI DE ROMAN – studiu de caz	355
--	-----

TRADIȚIONALISMUL

● TRADIȚIONALISMUL – trăsături, manifestări	360
□ MIHAIL SADOVEANU	362
☆ UNIVERSUL LITERAR	364
♦ „DOMNU TRANDAFIR” – portret literar.....	367
♦ „HANU ANCUȚEI” – volum de povestiri.....	373
♦ „IAPA LUI VODĂ” – snoavă.....	373
♦ „HARALAMBIE” – povestire tragică	375
♦ „BALAURUL” – povestire tragică.....	377
♦ „FÂNTÂNA DINTRE PLOPI” – povestire erotică	379
♦ „CEALALTĂ ANCUȚĂ” – povestire erotică	384
♦ „JUDEȚ AL SĂRMANILOR” – legendă.....	388
♦ „NEGUSTOR LIPSCAN” – aventură.....	390
♦ „ORB SĂRAC” – portret	394
♦ „ISTORISIREA ZAHARIEI FÂNTÂNARUL”	
– povestire erotică	397
♦ „BALTAGUL” – roman tradițional	399
* Vitoria și Nechifor Lipan – o pereche de inițiați	416
* Asemănări între roman și baladă.....	417
☆ ROMANUL ISTORIC SADOVENIAN – trăsături	419
♦ „FRAȚII JDERI” – roman	420
♦ „ZODIA CANCERULUI SAU VREMEA DUCĂI-VODĂ” – roman..	428
♦ „CREANGA DE AUR” – roman	437

MODERNISMUL

□ EUGEN LOVINESCU – Modernismul românesc	449
♦ „CREAȚIA OBIECTIVĂ. L. REBREANU: ION ” – studiu critic	452
* MODERNISM VERSUS TRADIȚIONALISM – Studiu de caz.....	454

□ LIVIU REBREANU	457
♦ „ION” – roman	458
♦ „PĂDUREA SPÂNZURAȚILOR” – roman	469
□ CAMIL PETRESCU	476
☆ NOUA ESTETICĂ ÎN LITERATURĂ	477
♦ „ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNTÂIA NOAPTE DE RĂZBOI” – roman	480
♦ „PATUL LUI PROCUST” – roman	496
□ HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU	519
☆ PARTICULARITĂȚI DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ ÎN CICLUL HALLIPILOR	520
♦ „CONCERT DIN MUZICĂ DE BACH” – roman	522
□ GEORGE CĂLINESCU	537
♦ „CARTEA NUNȚII” – roman	539
♦ „ENIGMA OTILIEI” – roman	558
* Curențe literare în romanul „Enigma Otiliei” de G. Călinescu	573
□ MIRCEA ELIADE	574
☆ MIRCEA ELIADE – Personalitate complexă a culturii și a literaturii române	574
♦ „LA ȚIGĂNCI” – nuvelă fantastică	578
♦ „DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE” – nuvelă fantastică ..	587
♦ „NOPTI LA SERAMPOR” – nuvelă fantastică	591
♦ „ROMANUL ADOLESCENTULUI MIOP” – roman	598
♦ „MAITREYI” – roman	611
☆ MAITREY DEVI vs MIRCEA ELIADE – „Dragostea nu moare” vs „Maitreyi”	621
♦ „NUNTĂ ÎN CER” – roman	622

AVANGARDISMUL

● AVANGARDISMUL – trăsături, manifestări	636
□ URMUZ	639
♦ „PÂLNIA ȘI STAMATE” – proză avangardistă	641
✱ ROMANUL ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. ORIENTĂRI TEMATICE – Studiu de caz	647
□ VASILE VOICULESCU	651
☆ UNIVERSUL PROZEI LITERARE	652
♦ „CIOBĂNILĂ” – povestire	654
♦ „LOSTRIȚA” – povestire fantastică	657
♦ „PESCARUL AMIN” – povestire fantastică	661

♦ „ÎN MIJLOCUL LUPILOR” – povestire fantastică	670
♦ „TAINA GORUNULUI” – povestire fantastică	672
□ MARIN PREDĂ	678
♦ „VIAȚA CA O PRADĂ” – roman	680
♦ „MOROMEȚII” – roman	694
♦ „CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI” – roman	712
□ FĂNUȘ NEAGU	726
♦ „DINCOLO DE NISIPURI” – nuvelă psihologică	727
♦ „DESCOPERIND RÂUL” – povestire	732

POSTMODERNISMUL

● POSTMODERNISMUL – trăsături, manifestări	736
□ MIRCEA CĂRTĂRESCU	737
♦ „FLORIN SCRIE UN ROMAN” – povestire în ramă	737
□ MIRCEA NEDELCIU	745
♦ „AVENTURI ÎNTR-O CURTE INTERIOARĂ” – nuvelă	747
♦ „ZMEURA DE CÂMPIE” – roman	753
□ MIRCEA NEDELCIU, ADRIANA BABEȚI și MIRCEA MIHĂIEȘ ...	760
♦ „FEMEIA ÎN ROȘU” – roman	760
□ DUMITRU RADU POPESCU (D.R.POPESCU)	768
♦ „F” – roman	770

LITERATURA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ - CICLUL GIMNAZIAL -

□ „TEZEU ȘI MINOTAURUL” de Florin Bican	788
□ „PRIETENUL MEU” de Ioana Pârvulescu	790
□ „UN PĂIANJEN CARE SE CREDE SPIDERMAN” de Adina Popescu. ...	792
□ „ORACOLUL” de Mircea Cărtărescu	793
□ „CUM E LUMEA” de Veronica D. Niculescu	795
□ „PLATANOS” de Doina Ruști	798
□ „IEȘIREA” de Ioana Nicolaie.	806
□ „POVESTEA CEASULUI CU INIMĂ” de Vladimir Colin	809
□ „INDESCRIPTIBIL” de Simona Popescu.	812

* TIPURI DE ROMAN ÎN PERIOADA POSTBELICĂ – *Studiu de caz* ... 814

* LITERATURA ASERVITĂ IDEOLOGIEI COMUNISTE – *Studiu de caz* ... 817

PARALELE LITERARE

– ESEURI LITERARE –

◆ PARALELA LITERARĂ – definiție – eseul structurat	823
◆ „BALTA-ALBĂ” de Vasile Alecsandri și „NEGUSTOR LIPSCAN” de Mihail Sadoveanu	824
◆ „ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL” de Costache Negruzzi și „MOARA CU NOROC” de Ioan Slavici	831
◆ „ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL” de Costache Negruzzi și „LA ȚIGĂNCI” de Mircea Eliade	838
◆ „SĂRMANUL DIONIS” de Mihai Eminescu și „LOSTRITA” de Vasile Voiculescu	843
◆ „CARTEA NUNȚII” de George Călinescu și „VIAȚA CA O PRADĂ” de Marin Preda	849

SINTEZE LITERARE

– ESEURI LITERARE –

◆ SINTEZA LITERARĂ – definiție – eseul structurat	862
◆ FANTASTICUL ÎN PROZA LUI MIRCEA ELIADE ȘI VASILE VOICULESCU	863
◆ CONTRIBUȚIA SCRITORILOR INTERBELICI LA DEZVOLTAREA ROMANULUI ROMÂNESC MODERN DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ	879
◆ CRITICI ȘI ISTORICI LITERARI – <i>studiu de caz</i>	897
□ BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	915

Prefață

Doamna **Mariana Badea** și-a dat strălucit grad I în învățământ, eveniment la care am asistat în calitate de director al instituției la care lucra atunci, Teatrul Mic. Susținerea lucrării de grad a situat-o între cei mai învățați cercetători și pedagogi ai învățământului la nivel național.

A scris numeroase și valoroase cărți despre limba și literatura română, care s-au citit în școlile gimnaziale și liceale din întreaga țară.

A fost numită **director adjunct artistic al Teatrului Mic și Teatrului Foarte Mic** în perioada care s-a consacrat **fenomenul „Sărindar”**. Cu acest prilej, Mariana Badea s-a îmbogățit cultural, studiind literatura – proza, dramaturgia și poezia din veacul 20 și clasicii acestui univers literar, reflectat și în repertoriul curajos al teatrului –, într-o vreme de rigori ale cenzurii culturale. Astfel, doamna Mariana Badea a fost recunoscută ca unul dintre cei mai bogați și interesanți intelectuali ai Bucureștiului și ai țării.

Trebuie să recunosc, în ipostaza mea de scriitor și de director de teatru, că am avut un colaborator remarcabil, aș spune desăvârșit, în opera mea de romancier, dramaturg, cineast și publicist.

În ipostaza mea de **director al Teatrului Național „I.L. Caragiale”** din București, colaborarea mea cu intelectualul, omul de cultură Mariana Badea a continuat, domnia sa reprezentând pentru mine și un caracter nobil, vertical și solidar, precum și un veritabil tovarăș de drum.

A activat cu mult curaj în decursul unor decenii întregi și complicate ideologic și, uneori, riscante, riscuri pe care și le-a asumat responsabil și cu o noblețe care mă îndreptățește să-i fiu recunoscător.

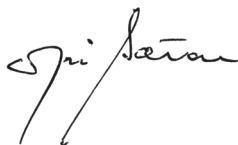
Astăzi, doamna Mariana Badea s-a consacrat vocației pedagogice și a scris trei volume de lucrări, după opinia mea, importante, în favoarea

învățământului românesc, care trece astăzi printr-o printr-o grea încercare, supusă tăvălugului globalizării spirituale cu orice preț, lucrări în care pledează pentru identitatea națională în întreaga cultură românească.

DINU SĂRARU

Scriitor

Membru fondator al Academiei Oamenilor de Știință din România

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Dinu Săraru'. The signature is stylized with a large, sweeping 'D' and a long, horizontal stroke extending to the right.

Cuvânt-înainte

Despre trilogia *Literatura română pentru elevi. POEZIA/ PROZA/ DRAMATURGIA. Eseuri structurate* se poate spune, fără teama de a greși, că întrunește calități care o evidențiază în peisajul cultural și didactic actual. Astfel, originalitatea, calitatea scriiturii, valoarea științifică și actualitatea temelor abordate se evidențiază în următoarele aspecte:

- modul de exprimare, limbajul și aplicarea conceptelor operaționale sunt originale, adecvate capacităților de înțelegere și de învățare specifice vârstei elevilor vizați;
- calitatea, precizia și coerența informațiilor transmise sunt demne de aprecierea elevilor și a profesorilor deopotrivă, volumul dnei prof. Mariana Badea fiind un instrument important ce vine în completarea manualelor și a auxiliarelor utilizate în procesul învățării, atât în timpul orelor de profil, desfășurate în mediul școlar, prin interacțiunea elev-profesor, cât și în ceea ce privește studiul individual;
- de asemenea, este de remarcat valoarea științifică a lucrării ce aduce în prim-plan opere literare ale unor autori din perioade diferite ale istoriei literaturii române (perioada veche, iluminismul, pașoptismul, epoca marilor clasici, perioada interbelică etc.), în același timp facilitând și consolidând înțelegerea și aprofundarea specificului unor tendințe, mișcări și curente literare (preromantism, romantism, simbolism, modernism ș.a.m.d);
- temele abordate sunt în conformitate cu programa actuală a studierii literaturii române și respectă reperele valorice pe care elevii și le vor însuși odată cu absolvirea liceului, fiind organizate după criterii riguroase; în plus, volumul conține studii de caz, sinteze literare și paralele între operele narative/ lirice, ceea ce nu există în nicio altă carte școlară. De asemenea, conținuturile sunt ample, complexe, eterogene (miturile populare, lirica religioasă din perioada veche, cronicile, iluminismul, pașoptismul etc.), iar autorii abordați sunt

atât cei canonici, din programele pentru examenele naționale, cât și cei cuprinși în manualele alternative (Ion Budai-Deleanu, Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, Costache Negruzzi, Gala Galaction, Hortensia Papadat-Bengescu, Urmuz, Fănuș Neagu, Eugen Ionescu, Matei Vișniec).

Alte considerații vizează următoarele aspecte: cărțile de limba și literatura română scrise de doamna prof. Mariana Badea sunt de un real ajutor nu doar pentru elevi, ci și pentru profesori, atât în ceea ce privește primii ani la catedră, cât și ulterior, în activitatea de perfecționare, prin susținerea și obținerea gradelor didactice. Limbajul adecvat și original, ordinea logică a prezentărilor, aplicarea optimă a conceptelor operaționale, exemplificările, citatele și trimiterile critice, toate acestea sunt de un real folos în deprinderea capacității de a sintetiza și de a prezenta elevilor informațiile literare într-un mod corect, precis, atractiv și interactiv. Totodată, s-a observat în nenumărate rânduri că elevii preferă ca instrument auxiliar aceste scrieri, pe care le folosesc în scopul înțelegerii optime și al aprofundării lecțiilor de literatură, având ulterior rezultate bune și foarte bune la examenul de bacalaureat. Întreaga activitate a doamnei prof. Mariana Badea o recomandă în calitate de eseist înzestrat cu talent, lingvist valoros și filolog riguros.

MIHAI MIHAELA,
profesor de limba și literatura română la
Liceul Teoretic „Dante Alighieri” din București

PROZA NARATIVĂ

ACCEPȚII ALE TERMENULUI ● EVOLUȚIE ȘI TIPOLOGIE ● CONCEPTE OPERAȚIONALE

Cuvântul „**proză**” vine din fr. „*prose*” și înseamnă „*discurs care înaintază în linie dreaptă*”. Proza se definește de obicei în opoziție cu poezia, ca formă a discursului oral sau scris, ori ca mod de expresie ce nu este supus versificației. Proza apare ca reacție împotriva poeziei care, folosind mijloace de expresie metaforice și „ornamente” stilistice, este dominată de ambiguitate. De altfel, **Molière** definea conceptul cu ironia binecunoscută: „*Tot ce nu este proză este vers: tot ce nu este vers este proză*”. **Benedetto Croce** a diferențiat mijloacele de expresie ale prozei de cele poetice, considerând că acestea nu exprimă stări afective și sentimente, ci se îndreaptă către gândire. Mai târziu, **Roland Barthes** definește proza păstrând aceeași idee: „*un discurs minim, care vehiculează în modul cel mai economic gândirea*”. (Cf. „**Dicționar de termeni literari**”, Ed. Academiei)

● **PROZA EPICĂ (NARATIVĂ)**, este *modalitatea de comunicare orală sau scrisă* prin care *autorul* își exprimă *concepția despre lume și viață* în mod *indirect*, prin intermediul *personajelor*, apelând la *narațiune, descriere și dialog*.

Referirile lui **Gérard Genette** (teoretician literar francez), în studiul „**Figuri**”, Ed. Univers, 1978 și conceptele din lucrarea „**Dicționar de științe ale limbii**”, de **Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan**, Ed. Nemira, 2001, definesc principalele *caracteristici și componente ale structurii prozei literare*.

♦ **I. Diegeza** este conceptul prin care se înțelege înlănțuirea de fapte și întâmplări relatate într-o operă epică, termenul provenind din limba germană,

„diegese”, și înseamnă „povestire, narațiune, expunere” (cf. „Dicționar” – ed. Litera internațional).

Diegeza se definește prin câțiva **termeni specifici**:

- **istorie** – totalitatea evenimentelor povestite, acțiunea operei epice;
- **povestire** – discursul, oral sau scris, care înfățișează aceste evenimente;
- **narație** – actul real ori fictiv care produce acest discurs, acțiunea

însăși de a povesti;

***Diegetic**, ă denumește acel **element al structurii narrative** care se referă la evenimentele reale ori fictive ale operei epice.

A. În „povestirea în ramă” sau „narațiunea în narațiune”, Gérard Genette desprinde **două tipuri/ niveluri narrative**:

a) narațiune extradiegetică – realizată la primul nivel, care constituie **rama exterioară**, narațiunea amplă în interiorul căreia sunt incluse toate povestirile volumului;

b) narațiune intradiegetică – suita evenimentelor narate în povestirea inclusă în „ramă”, situată la un al doilea nivel;

***De exemplu**, în „*Hanu-Ancuței*” de **Mihail Sadoveanu**, narațiunea la primul nivel, adică partea introductivă a volumului (aparținând **autorului-narator**) se află la nivel **extradiegetic**, iar fiecare dintre cele nouă povestiri incluse (având naratori diferiți) se situează la nivel **intradiegetic**.

B. În operele de tip memorialistic, autobiografiile fictive și confesiunile românești (propriei romanului – *n.n.*) se manifestă **narațiunea autodiegetică**, în care vocea narativă este eroul propriei povestiri și narează la persoana I șirul evenimentelor. Acest tip de narațiune este realizată adesea prin **alternarea relațiilor autobiografice la persoana I cu povestirea obiectivă la persoana a III-a**.

***De exemplu**, alternanțele de persoană în romanul lui **Camil Petrescu** „*Patul lui Procust*”: persoana I apare în scrisorile incluse (cu autori diferiți) în jurnalul lui Fred Vasilescu și în notele de subsol ale autorului. Dar aceleași personaje, uneori în legătură cu aceleași evenimente relatate, sunt desemnate sub forma persoanei a III-a în povestirile celorlalți eroi despre ele. Rezultă o structură narativă foarte complicată, în partea autodiegetică, care ambiguizează perspectiva asupra **istoriei**, ca suită a evenimentelor relatate.

STRUCTURA TEXTULUI NARATIV

■ INSTANȚELE COMUNICĂRII

● **AUTORUL** este persoana reală care creează o operă artistică, științifică sau publicistică și se detașează de narator sau de eul liric (vocea poetică). În literatura cultă, autorul are o identitate anume și se mai numește **scriitor** (prozator, poet, dramaturg), pe când în literatura populară autorul este **anonim**. În textul narativ, **autorul** este cel care a creat universul epic, iar **naratorul** este cel care comunică evenimentele povestite **cititorului fictiv (naratarului)**. **Autorul** corespunde unei **entități reale** (scriitorul real căruia îi aparține opera), în timp ce **naratorul** este **autorul textual**, **entitatea fictivă** care relatează textul.

● **NARATORUL** este o **instanță intermediară** între autor și cel ce relatează întâmplările în operă, folosind verbele „*dicendi*” (a zice) și „*sentiendi*” (a simți).

◆ Tipuri de naratori:

Punctul de vedere al naratorului în relație cu autorul și cu discursul epic al operei definește mai multe **tipuri de naratori**:

♦ **naratorul-personaj** = personajul narează **la persoana I** o întâmplare în care este implicat direct, participând ca **protagonist** în succesiunea evenimentială;

♦ **narator omniscient și omniprezent** = care știe tot ceea ce fac, gândesc sau intenționează să întreprindă personajele și comunică, **la persoana a III-a**, aceste fapte cititorului fictiv (naratarului); el se identifică, uneori, cu autorul, în cazul romanului realist;

♦ **narator-martor** = personajul, niciodată cel principal, care poate participa sau asista direct la evenimentele pe care le narează **la persoana a III-a**, referindu-se mai ales la alți eroi implicați în acțiunea epică;

♦ Același **raport al naratorului cu autorul și narațiunea** este definit de Gérard Genette, care denumesc cu alte concepte **tipurile de naratori**:

a) narator autodiegetic – naratorul care relatează *propria experiență ca protagonist* al istoriei povestite. Ipostaza naratorului autodiegetic presupune anumite trăsături gramaticale și semantice ale textului epic:

- *folosirea persoanei I;*
- *focalizarea internă;*
- *frecvența monologului interior;*
- *structura subiectivă a secvenței temporale.*

*De exemplu, romanele „*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*” de Camil Petrescu și „*Robinson Crusoe*” de Daniel Defoe au narator autodiegetic.

b) narator heterodiegetic – naratorul relatează o istorie *despre alte personaje*, prezentând un univers străin de el însuși, fiind în mod tradițional cel mai frecvent tip de narator. Gramatical și semantic, textele cu narator heterodiegetic se caracterizează prin:

- *folosirea persoanei a III-a;*
- *secvența temporală lineară nealterată de intervenții subiective;*
- *relatarea în stil indirect.*

*De exemplu, în literatura universală operele unor autori ca **Honoré de Balzac**, **Lev Tolstoi**, **Charles Dickens**, iar în literatura română proza lui **Ioan Slavici** sau **Liviu Rebreanu**.

c) narator homodiegetic – naratorul povestește o istorie provenită din propria experiență; poate fi unul dintre personajele povestirii, *niciodată cel principal*. Se deosebește de naratorul heterodiegetic prin faptul că relatarea sa dovedește accesul direct la istoria povestită, iar de naratorul autodiegetic se deosebește prin faptul că nu este un personaj principal al propriei narații, iar aceasta nu se referă la el însuși. Mărcile naratorului homodiegetic în text sunt:

- *folosirea persoanei a III-a;*
- *alterări temporale (analepse și prolepse);*
- *focalizare externă.*

*De exemplu: povestitorul din „*Demonii*” lui **F.M. Dostoievski**, doctorul Watson, personajul-asistent care povestește aventurile detectivului Sherlock Holmes în romanele lui **Arthur Conan Doyle**. În literatura română, „*Patul lui Procust*” scris de **Camil Petrescu** reliefează *naratorul homodiegetic* prin Fred Vasilescu (personaj secundar), întrucât acesta relatează evenimente care nu se referă strict la el însuși, ci mai ales la G.D. Ladima, la Emilia Răchitaru, la Doamna T. etc.

● **PERSONAJUL** este principala componentă a unei opere epice sau dramatice (*niciodată lirice*), care determină acțiunea, se află în centrul

evenimentelor și întâmplărilor ori poate fi o puternică personalitate umană în jurul căreia se construiește esența ideatică a creației literare. Personajele pot fi nu numai ființe umane, ci și animale, păsări, plante, făpturi închipuite sau chiar obiecte, putând fi clasificate după variate criterii: contribuția la acțiune, curente literare, valoarea etică, statutul social, structura spirituală, criteriul estetic etc.

Personajul literar este conturat, de regulă, din două perspective: una **socială** (exterioară) și cealaltă **psihologică** (interioară), aceste coordonate determinând și conflictele în care sunt implicate personajele: **conflictul exterior și conflictul interior**.

◆ **Tipuri de personaje:**

– **personaj principal** – apare pe parcursul întregii opere și/ sau are rolul esențial în desfășurarea acțiunii.

– **personaj secundar** – apare în câteva secvențe epice sau dramatice, având rolul de a contura personajul principal și de a ilustra relația acestuia cu celelalte personaje.

– **personaj episodic** – apare într-un singur episod epic sau dramatic, având rolul de a evidenția o trăsătură a altui personaj, de a da culoare firului narativ, de a ilustra relații interumane etc.

*De exemplu, în romanul „**Baltagul**” de **Mihail Sadoveanu**:

– **Personaj principal: Vitoria Lipan și personajul absent Nechifor Lipan;**

– **Personaj secundar: Gheorghiță, Calistrat Bogza;**

– **Personaj episodic: Preotul Milieș**

◆ **Modalitățile de caracterizare a personajului:**

a) Caracterizare directă prin:

- trăsături fizice
- direct de către autor
- direct de către alte personaje
- autocaracterizare/ monolog

b) Caracterizare indirectă prin:

- fapte, vorbe, atitudini, mentalitate
- relația cu celelalte personaje
- semnificația numelui
- dialog/ monolog
- reacții ale personajului
- situațiile în care este implicat
- limbajul personajului
- elementul genetic (informații despre părinți sau alte rude)
- mediul social/ natural/ ambient (personajul realist)
- trăsături morale reieșite din trăsăturile fizice (portretul fizic)

◆ ***După curentul literar*** în care se încadrează, personajele pot fi **romantice, realiste, fantastice**

a) Personajul romantic (aparține *curentului literar Romanticism*):

- trăsături excepționale (cruzime, genialitate, aspirații către absolut etc)
- situații excepționale (ieșite din comun)
- visător, ca stare spirituală superioară (în vis își poate împlini orice ideal)
- omul superior/ portretul geniului (pozitiv/ malefic)
- antiteza ca principală modalitate de construcție a personajului
- singuratic și retras, interiorizat, închis în sine
- excesiv de iubitor/ excesiv de malefic
- destin tragic
- stări interioare dominante: nefericire, tristețe, melancolie, jinduire, extaz, fericire în exces etc.

– construit cu ajutorul multor figuri de stil/ procedee artistice: epitete, metafore, comparații

b) Personajul realist (aparține *curentului literar Realism*):

- trăsături verosimile
- situații veridice/ reale
- reprezintă un anumit tip uman (tipologie): omul avid de îmbogățire, lacom, harnic, cinstit, necinstit, rău, generos, senil, avar, demagog, parvenit, gelos, intelectualul în formare, ipocrit, pătimăș, ticălos, idealist, feminitate etc.
- mediul ambiant îl influențează și îi determină comportamentul
- personaj mobil (Ghiță din „*Moara cu noroc*” de Ion Slavici)
- personaj imobil (Lică din „*Moara cu noroc*” de Ion Slavici)
- personaj linear, cu o trăsătură dominantă și fără complexitate caracterială (personaje din *schife* și, adesea, din *povestire*)
- personaj rotund/ complex (personaje din *nuvele, romane* și *dramaturgie*)

c) Personajul fantastic depășește cadrul experienței umane, este eroul unor situații neobișnuite, construite prin specularea unor teorii sau ipoteze din procesul cunoașterii (prin ambiguitate):

- puteri supranaturale
- participă la acțiuni fabuloase sau ireale
- putere de detașare față de lumea reală și accesarea într-o zonă metafizică sau imaginară a existenței
- înzestrat cu aptitudini deosebite pentru ficțiune
- interesat de lumea imaginară, ireală
- cu înclinații miraculoase